

1- Cenab-ı Hakk'a nâzır ve ona vâsıl olan yollar, kapılar; âlemin tabakaları, sahifeleri...

Hidayet-i Kur'aniyenin şuaından

Zerre

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

İ'lem eyyühe'l-aziz! Cenab-ı Hakk'a nâzır ve ona vâsıl olan yollar, kapılar; âlemin tabakaları, sahifeleri, mürekkebatı nisbetinde bir yekûn teşkil etmektedir. Âdi bir yol kapandığı zaman, bütün yolların kapanmış olduğunu tevehhüm etmek, cehaletin en büyük bir şahididir. Bu adamın meseli, gayet büyük askerî bir karargâhı hâvi büyük bir şehirde, karargâhın bayrağını görmediğinden, sultanın ve askeriyeye ait bütün şeylerin inkârına veya teviline başlayan adamın meseli gibidir.

İ'lem eyyühe'l-aziz! Cenab-ı Hakk'a nâzır ve ona vâsıl olan yollar, kapılar; âlemin tabakaları, sahifeleri, mürekkebatı nisbetinde bir yekûn teşkil etmektedir.

Cenab-ı Hakk'a nâzır ve ona vâsıl olan yollar

Burada “nâzır” demek, Allah'a bakan, Allah'ı gösteren demektir. “Vâsıl olan yollar” ise insanı Allah'ı tanımaya, O'nun varlığını, birliğini, kudretini ve rahmetini anlamaya götüren delillerdir.

Yani Allah'a götüren yollar, kâinatın tabakaları kadar çoktur. Gökler ayrı bir sahifedir, yer ayrı bir sahifedir, denizler ayrı bir sahifedir, hayvanlar ayrı bir sahifedir, insan bedeni ayrı bir sahifedir, ruh ayrı bir sahifedir, vicdan ayrı bir sahifedir. “Mürekkebat” ise bileşik terki edilmiş varlıklar demektir. Mesela insan bedeni hücrelerden, organlardan, sistemlerden

meydana gelir. Her bir parça ayrı ayrı Allah'ın ilmini, kudretini ve hikmetini gösterir.

الطُّرُقُ إِلَى اللَّهِ بِعَدَدِ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ

Allah'a giden yollar, mahlûkatın nefesleri adedindedir.

İnsan Bedeni Bir Kitap Gibidir

İnsanın gözü ayrı bir delildir, kulağı ayrı bir delildir, kalbi ayrı bir delildir, bağışıklık sistemi ayrı bir delildir. Göz görür ama kendini yapamaz. Kalp atar ama kendi vazifesini kendisi tayin edemez. Hücreler çalışır ama hangi organın parçası olacaklarını kendi akıllarıyla bilemezler. Demek ki insan bedeni baştan sona kadar Allah'ın ilmine ve kudretine açılan kapılar hükmündedir.

Âdi bir yol kapandığı zaman, bütün yolların kapanmış olduğunu tevehhüm etmek, cehaletin en büyük bir şahididir.

“Âdi bir yol kapandığı zaman,”

Buradaki “âdi yol” sıradan, basit, herkesin ilk bakışta kullandığı bir delil demektir. Mesela bir insan bir musibetin hikmetini anlayamaz. “Bu niçin oldu?” der. Orada aklına gelen bir izah yolu kapanmış olabilir. Fakat bu, Allah'ın rahmetine, hikmetine, adaletine giden bütün yolların kapandığı anlamına gelmez. Sadece onun görebildiği küçük bir pencere kapanmıştır.

Misal: Bir Sınav Sorusu

Bir talebe imtihanda bir soruyu çözemeyince “Demek ki bütün matematik yanlıştır.” demez. Sadece “Ben bu soruyu anlayamadım.” demesi gerekir. Aynen öyle de insan bir kader meselesini, bir musibetin hikmetini, bir ayetin derin manasını veya bir yaratılış sırrını anlayamadığında “Demek ki hakikat yok.” diyemez. Sadece “Benim aklım burada yetmedi.” demelidir.

“bütün yolların kapanmış olduğunu tevehhüm etmek,”

“Tevehhüm etmek” vehmetmek, zannetmek, asılsız bir kuruntuya kapılmak demektir. İnsan bazen kendi cehaletini hakikatin yokluğu zanneder. Bir delili anlayamaz, sonra bütün delilleri inkâr eder. Bir hikmeti göremez, sonra hikmetin kendisini reddeder. Bu çok tehlikeli bir akıl hastalığıdır. Çünkü insan kendi dar penceresini hakikatin tamamı zanneder.

Misal: Bulut Güneşi Kapattı Diye

Bulut güneşi kapatınca çocuk “Güneş yok oldu.” zannedebilir. Hâlbuki yok olan güneş değil, çocuğun görüşüdür. Güneş yine vardır, ışığı yine vardır, tesiri yine vardır. Aynen öyle de

insanın akli bir meselede bulutlanınca hakikat yok olmaz. Sadece insanın nazarı kapanır. Güneşi inkâr etmek yerine bulutun geçmesini beklemek gerekir.

“cehaletin en büyük bir şahididir.”

“Cehaletin en büyük bir şahididir.”

Bu tavır, yani bir kapı kapanınca bütün kapıları kapalı zannetmek, büyük cehaletin alametidir. Çünkü ilim sahibi insan bilir ki hakikate giden yollar çoktur. Bir delil anlaşılmasa başka deliller vardır. Bir mesele çözülemese başka açık hakikatler vardır. Fakat cahil insan, bilmediğini yok zanneder. Anlamadığını yanlış zanneder. Göremediğini inkâr eder.

Misal: Doktoru Anlamayan Hasta

Bir hasta doktorun verdiği ilacın hikmetini anlamasa, “Bu doktor hiçbir şey bilmiyor.” diyemez. Çünkü doktorun ilmi, hastanın anlayışından büyük olabilir. Hasta sadece kendi cehaletini itiraf etmelidir. Aynen öyle de insan kaderin bazı cilvelerini anlayamadığında Allah’ın hikmetini inkâr edemez. Çünkü insanın akli sınırlı, Allah’ın ilmi sonsuzdur.

Bu adamın meseli, gayet büyük askerî bir karargâhı hâvi büyük bir şehirde, karargâhın bayrağını görmediğinden, sultanın ve askeriyeye ait bütün şeylerin inkârına veya teviline başlayan adamın meseli gibidir.

“Bu adamın meseli...”

Üstadımız burada böyle düşünen insanı bir temsille anlatıyor. Temsil şudur: Büyük bir şehir var. Bu şehirde devasa bir askerî karargâh bulunuyor. Askerler, düzen, disiplin, emir-komuta, nöbetçiler, silahlar, binalar, kayıtlar, yollar, levhalar her yerde mevcut. Fakat adam sadece karargâhın bayrağını göremediği için sultanın varlığını ve askerî düzeni inkâr ediyor.

Temsilin Manası

Buradaki şehir kâinattır. Askerî karargâh, kâinattaki muhteşem nizamdır. Sultan ise Cenab-ı Hak’tır. Askerler, Allah’ın emriyle vazife yapan mahlûkat gibidir. Bayrak ise insanın aradığı belli bir delil veya işarettir. Adam bayrağı göremeyince bütün karargâhı inkâr ediyor. Bu nasıl akılsızlık ise, bir insanın bir delili göremedi diye bütün kâinatın Allah’a olan şahitliğini inkâr etmesi de öyle akılsızlıktır.

Misal: Bayrağı Görmedi Diye Devleti İnkâr Etmek

Bir adam Ankara’ya gitse, yolları görse, resmî binaları görse, polisleri, askerleri, mahkemeleri, memurları, kanunları, tabelaları görse; fakat bir yerde bayrak göremedi diye

“Bu ülkede devlet yok.” dese herkes ona güler. Çünkü devlet sadece bayraktan anlaşılmaz. Kanun, düzen, memuriyet, sistem, güvenlik, mahkeme, kayıt, sınır, para, kimlik; hepsi devleti gösterir. Aynen öyle de Allah’ın varlığı sadece insanın beklediği tek bir delile bağlı değildir. Kâinatın tamamı Allah’ın mülkü, nizamı, sanatı ve saltanatıdır.

“Karargâhın bayrağını görmediğinden...”

Bayrak burada belirli bir alameti temsil eder. Mesela bazı insanlar şöyle der: “Ben mucize görsem inanırım.” veya “Ben Allah’ı gözümle görsem inanırım.” veya “Şu duam hemen kabul edilse inanırım.” İşte bu adam, kendi istediği özel bayrağı görmek istiyor. Hâlbuki etrafında binlerce delil var. Hayat var, ölüm var, rızık var, nizam var, sanat var, vicdan var, Kur’an var, peygamberler var. Fakat o, kendi istediği işaret gelmedi diye bütün delilleri yok sayıyor.

Günlük Hayattan Bir Misal

Bir çocuk babasının sevgisini sadece oyuncak almasına bağlasa, babası o gün oyuncak almadı diye “Babam beni sevmiyor.” dese yanlış yapar. Çünkü babasının sevgisi sadece oyuncakla ölçülmez. Ona yemek vermesi, koruması, okutması, hastalanınca ilgilenmesi, evi geçindirmesi de sevgisinin delilidir. Aynen öyle de insan Allah’ın rahmetini sadece kendi istediği bir neticeye bağlayamaz. Allah’ın rahmeti her nefeste, her nimette, her korunmada, her rızıkta görünür.

“Sultanın ve askeriyeye ait bütün şeylerin inkârına...”

Bu, bir insanın bir noktayı göremediği için bütün hakikati inkâr etmesidir. Mesela “Ben kaderi tam anlayamadım, o hâlde din doğru değil.” demek böyledir. “Ben cehennemin hikmetini tam kavrayamadım, o hâlde ahiret yok.” demek böyledir. “Ben bir musibetin sebebini çözemedim, o hâlde rahmet yok.” demek böyledir. Bu, bir odanın anahtarını bulamadı diye bütün şehrin kapılarını yok saymaya benzer.

“Veya teviline başlayan adam...”

Adam inkâr etmese bile yanlış yorumlamaya başlar. Karargâhtaki düzeni görür ama “Bunlar asker değildir, tesadüfen dizilmiş insanlardır.” der. Emir-komutayı görür ama “Bu düzen kendiliğinden oluşmuştur.” der. Aynen bunun gibi bazı insanlar kâinattaki muhteşem düzeni görür ama “Tabiat yaptı, tesadüf yaptı, sebepler yaptı.” der. Bu, inkârdan başka bir çeşit kaçıştır. Hakikati kabul etmemek için onu zorla başka manalara çekmektir.

Tabiat Misali

Bir ağaç her bahar binlerce meyve veriyor. Meyvelerin rengi, tadı, kokusu, çekirdeği, vitamini, ölçüsü var. İnsan bunu görünce “Bu Allah’ın rahmet ve kudret sofrasıdır.” demelidir. Fakat biri kalkıp “Toprak yaptı, su yaptı, güneş yaptı.” derse, karargâhtaki askerleri görüp “Bunları komutan yönetmiyor, botları diziyor, uniformalar sevk ediyor.” diyen adama benzer. Sebepler sadece perdedir; hakiki fail Allah’tır.

Nefse Bakan Ders

Ey nefsim, sen bir şeyi anlayamadın diye hakikati suçlama. Senin göremediğin yerde yokluk yoktur; senin aczin vardır. Bir kapı kapandıysa bin kapı açıktır. Bir delili kavrayamadıysan kâinat kitabının diğer sahifelerine bak. Çiçeğe bak, yıldıza bak, kalbine bak, vicdanına bak, Kur'an'a bak, Peygamber Efendimiz'in asm getirdiği hakikatlere bak. Bir bayrak göremedin diye bütün saltanatı inkâr etme.

Şimdi bu hakikati başka misaller üzerinde görelim ta ki hakikat iyice pekişsin.

Kaderi Anlayamadı Diye Kaderi İnkâr Etmek

Bir insan kader meselesinin ince bir noktasını anlayamadı diye, kaderin tamamını inkâra kalkışır, bir orduda yalnız bir emrin hikmetini çözemediği için bütün ordu nizamını reddeden adama benzer. Hâlbuki insanın doğum yeri, anne babası, cinsiyeti, kabiliyeti, ömrünün akışı, karşılaştığı hadiseler, rızkının taksimi, ecelinin gizliliği baştan sona kaderin izlerini gösterir.

Bir düğümü çözemedi diye bütün kader kitabını yırtmaya kalkışmak, aklın değil cehaletin işidir.

Bir Ayeti Anlayamadı Diye Kur'an'ı İnkâr Etmek

Bir kimse Kur'an'dan bir ayetin hikmetini, tefsirini veya murad-ı ilâhîsini anlayamadı diye Kur'an'ın tamamına şüpheyile bakarsa, büyük bir kütüphanede bir cümleyi okuyamadığı için bütün kitapları manasız sayan cahile benzer. Hâlbuki Kur'an'ın tevhid, adalet, ibadet, ahlak, ahiret, rahmet, hikmet, peygamberlik ve insan terbiyesine dair binlerce açık hakikati vardır. Bir ayetin derinliğinde boğulan adamın vazifesi inkâr değil; ilme, tefsire, usule ve ehline müracaattır.

Bir Sünneti Anlayamadı Diye Sünneti Hafife Almak

Bir insan Efendimiz'in ﷺ bir sünnetinin hikmetini kavrayamadı diye sünnetin tamamını küçümserse, bir hekimin bir reçetesindeki tek ilacın sebebini anlamadığı için bütün tıp ilmini reddeden hastaya benzer. Hâlbuki Resûlullah'ın ﷺ hayatı ibadette, ahlakta, ailede, toplumda, merhamette, cesarete, nezakette ve kullukta insanlığa en mükemmel rehberdir. Bir sünnetin hikmeti henüz açılmadı diye sünnet güneşine perde çekilmez.

Zulmü Gördü Diye Rahmeti İnkâr Etmek

Bir adam dünyada zalimlerin zulmünü, mazlumların gözyaşını, savaşları ve acıları görünce "Rahmet nerede?" diye Allah'ın rahmetini inkâra kalkarsa, hastanedeki ameliyat bıçağını görüp tıbbın şefkatini inkâr eden çocuğa benzer. Çünkü dünyada zulmün bulunması rahmetin yokluğunu değil, imtihanın varlığını gösterir. Rahmet sadece dünyadaki rahatlık değildir; mazlumun hakkının ahirette alınması, zalimin hesaba çekilmesi, sabrın ebedî mükâfatla

karşılanması da rahmetin büyük cilvelerindedir.

Musibeti Gördü Diye Hikmeti Reddetmek

Bir insan başına gelen bir musibetin hikmetini anlayamadığında “Bunda hiçbir hikmet yok.” derse, toprağa atılan tohumu çürüyor zannedip baharı inkâr eden adama benzer. Tohum toprağın altında zahiren parçalanır; fakat o parçalanma yeni bir hayatın başlangıcıdır. Musibet de bazen günaha kefarete, bazen gaflete ikaz, bazen kalbi dünyadan koparan bir terbiye, bazen de kulun derecesini yükselten gizli bir rahmet olur.

Duası Kabul Olmadı Diye Duayı Reddetmek

Bir kul duası istediği şekilde ve istediği zamanda kabul olmadı diye “Dua faydasızdır.” derse, çocuğun her istediğini vermeyen babayı merhametsiz zannetmesine benzer. Hâlbuki baba bazen verir, bazen geciktirir, bazen daha hayırlısını verir, bazen de zararlı olduğu için vermez. Dua da böyledir; kul ister, Allah hikmetiyle muamele eder. Kabulün tek şekli kulun istediğinin aynen verilmesi değildir.

Sebepleri Gördü Diye Allah’ın Kudretini Unutmak

Bir insan yağmuru buluttan, meyveyi ağaçtan, şifayı ilaçtan, rızıkı maaştan bilirse; karargâhta emirleri taşıyan askeri görüp sultanı unutan adama benzer. Sebepler vazifeli perdedir, hakiki fail değildir. Bulutun rahmeti yoktur, ağacın ilmi yoktur, ilacın şifa yaratmaya kudreti yoktur, sebeplerin rızık icat etmeye gücü yoktur. Bunların arkasında Rezzâk, Şâfi, Rahîm ve Kadîr olan Allah’ın tasarrufu vardır.

Bir Âlimin Hatasını Gördü Diye İlmî Suçlamak

Bir kimse bir hocanın, bir âlimin veya bir din hizmetkârının hatasını görünce dinin kendisine hücum ederse, bir doktorun kusuru yüzünden tıp ilmini inkâr eden adama benzer. İnsan hata eder; din hata etmez. Temsil edenin kusuru, temsil edilen hakikate leke olmaz. Bir aynanın kirli olması güneşi kirletmez; sadece aynanın temizlenmesi gerektiğini gösterir.

Müminlerin Kusurunu Gördü Diye İslam’ı Suçlamak

Bazı insanlar Müslümanların tembelliğini, kabalığını, ahlaki zaaflarını veya ihtilaflarını görüp İslam’a itiraz ederler. Bu, askerlerin dağınıklığını görüp padişahın kanununu suçlamak gibidir. Hâlbuki İslam başka, Müslümanların eksik temsili başkadır. Müslüman yanlış yaşayabilir; fakat Kur’an’ın ahlak, adalet, merhamet, emanet ve takva ölçüleri yine pırıl pırıl durur.

Cehennemi Anlayamadı Diye Adaleti İnkâr Etmek

Bir kimse cehennemin hikmetini anlayamadığı için Allah’ın adaletine itiraz ederse, mahkemenin ceza vermesini görüp bütün hukuk sistemini zalim zanneden adama benzer. Hâlbuki ceza adaletin zıddı değil, bazen adaletin gereğidir. Zulüm, küfür, inkâr, hak gaspı ve ilâhî saltanata isyan cezasız bırakılsa, asıl o zaman mazlumların hukuku çiğnenmiş olur.

Farklı Dinî Görüşleri Gördü Diye Hakikati Belirsiz Sanmak

Bir insan mezhep, içtihat ve yorum farklılıklarını görünce “Demek ki hakikat yok.” derse, aynı şehre farklı yollardan gidildiğini görüp şehrin varlığını inkâr eden adama benzer. Farklı içtihatlar hakikatin yokluğunu değil, insan anlayışının, şartların ve meselelerin çeşitliliğini gösterir. Ana cadde bellidir: Tevhid, nübüvvet, ahiret, ibadet, helal-haram ve kulluk esastır.

Bir kapı kapandı diye bütün saray inkâr edilmez.

- Bir ayet anlaşılmadı diye Kur’an susturulmaz.
- Bir sünnetin hikmeti bilinmedi diye sünnet küçültülmez.
- Bir musibet görüldü diye rahmet yok sayılmaz.
- Bir zulüm görüldü diye adalet inkâr edilmez.
- Bir insanın kusuru görüldü diye din suçlanmaz.
- Çünkü Cenab-ı Hakk’a giden yollar bir tane değil; mahlûkatın nefesleri adedince çoktur.

Netice

Bu metnin özü şudur: Allah’a giden yollar mahlûkat adedince çoktur. Bir insan bir delili anlayamadığında veya bir hikmeti çözemediğinde bütün iman hakikatlerini inkâr edemez.

• Resimde Manayı Görememek

Bir adam, büyük bir ressamın tablosundaki ince manayı göremedi diye ressamı inkâr etse, kendi zevksizliğini ve anlayışsızlığını ilan etmiş olur. Manayı görememesi, ressamın yokluğuna değil, bakan gözün sathîliğine delildir.

• Arabada Bir Kusur Görmek

Bir arabada küçük bir arıza gördü diye “Bu arabanın ustası yoktur.” demek ne kadar saçmadır. Kusur varsa bile bu, ustayı inkâr ettirmez; belki tamir, bakım, kullanım hatası veya hikmeti bilinmeyen bir tasarım meselesi olabilir.

• Kitapta Bir Cümleyi Anlayamamak

Bir kitabın bir cümlesini anlayamadı diye yazarı inkâr etmek, cehaletin açık ilanıdır. Anlayamadığın cümle, yazarın yokluğuna değil, senin o ilme henüz yetişemediğine işaret eder.

• Haritada Bir Yolu Bulamamak

Haritada bir sokağı bulamadı diye bütün şehri inkâr eden adam akıllı sayılmaz. Bir yol görünmedi diye şehir yok olmaz; sadece adam harita okumayı bilmiyordur.